

دانشگاه تبریز

دانشکده حقوق و علوم اجتماعی

گروه علوم سیاسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته علوم سیاسی

عنوان

بررسی بسترهای فکری و سیاسی تسخیر سفارتخانه آمریکا

پس از انقلاب اسلامی ایران

استاد راهنما

دکتر فرامرز تقی‌لو

استاد مشاور

دکتر رجب ایزدی

پژوهشگر

هادی مقدم‌زاده

شهریور ۱۳۹۳

با سپاس از سه وجود مقدس:

آنان که ناتوان شدند تا ما به توانایی برسیم...

موهایشان سپید شد تا ما روسفید شویم...

و عاشقانه سوختند تا گرمابخش وجود ما و روشنگر راهمان باشند...

تقدیم به مهربانانی که:

لحظات ناب باوربودن، لذت و غرور دانستن، جسارت خواستن، عظمت رسیدن

و تمام تجربه‌های یکتا و زیبای زندگی، مدیون حضور سبز آنهاست.

تقدیم به خانواده عزیزم.

تقدیر و تشکر

شکر شایان نثار ایزد منان که توفیق را رفیق راهم ساخت تا این پایان نامه را به پایان برسانم. خداوندا به ما توفیق تلاش در شکست، صبر در نومیدی، رفتن بی همراه، جهاد بی سلاح، کار بی پاداش، فداکاری در سکوت، دین بی دنیا، مذهب بی عوام، عظمت بی نام، خدمت بی نان، ایمان بی ریا، عشق بی هوس، تنهایی در انبوه جمعیت و دوست داشتن بی آنکه دوستت بدارند، را عنایت فرما.

در آغاز لازم می دانم از زحمات کسانیکه در دوران تحصیل همواره مشوق و پشتیبان اینجانب بوده اند کمال تشکر را بنمایم، و با تقدیر و درود فراوان خدمت پدر و مادر بسیار عزیز، دلسوز و فداکارم. پروردگارا: نه میتوانم موهایشان را که در راه عزت من سفید شد، سیاه کنم و نه برای دستهای پینه بسته شان که ثمره تلاش برای افتخار من است، مرهمی دارم. پس توفیقم ده که هر لحظه شکر گزارشان باشم و ثانیه های عمرم را در عصای دست بودنشان بگذرانم.

قدم نهادن در وادی علم و تحقیق بدون بهره مندی از اندوخته های علمی اصحاب علم و فضیلت از محالات امور محسوب می شود. فلذا به رسم وظیفه شناسی و تلمذ بسی شایسته است از استاتید فرهیخته و فرزانه آقایان دکتر تقی لو و دکتر ایزدی که با کرامتی چون خورشید، گلشن سرای علم و دانش را با راهنمایی های کارساز و سازنده بارور ساختند، تشکر نمایم با این امید که در آینده نیز از اندوخته های علمی شان بی نصیب نگردم. و با سپاس بی دریغ خدمت هم کلاسیه های گرانمایه ام آقایان آزادی، رادینمهر، رزمی، غلامی و کامران، که خاطرات رفاقت و صمیمیت و به زیستن برایم همیشه ماندگار خواهد بود. و با تشکر خالصانه خدمت همه کسانی که به نوعی مرا در به انجام رساندن این مهم یاری نموده اند.

دانشگاه تبریز_ شهریور ۱۳۹۳

هادی مقدم زاده

نام خانوادگی دانشجو: مقدم زاده	نام: هادی
عنوان پایان نامه: بررسی بسترهای فکری و سیاسی تسخیر سفارتخانه آمریکا پس از انقلاب اسلامی ایران	
استاد راهنما: دکتر فرامرز تقی‌لو	استاد مشاور: دکتر رجب ایزدی
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: علوم سیاسی
دانشگاه: تبریز	دانشکده: حقوق و علوم اجتماعی تعداد صفحه: ۱۵۷
کلیدواژه‌ها: تحلیل، تحیل گفتمان، اسلام سیاسی، بومی گرایی، گفتمان چپ، تسخیر سفارت، سلطه جویی آمریکا	
<p>چکیده:</p> <p>این پژوهش درصدد توضیح و تبیین تأثیرپذیری تسخیرکنندگان سفارت آمریکا (دانشجویان پیرو خط امام) از اندیشه‌های گفتمان اسلام‌گرا، گفتمان بومی‌گرا، گفتمان چپ و ملی‌گرا در دهه‌های ۴۰ و ۵۰ می‌باشد. البته برای روشن شدن موضوع نیم نگاهی هم به دوره‌های قبل از این تاریخ دارد. پژوهش حاضر از یکسو درصدد توضیح وجود بی‌اعتمادی نسبت به آمریکا _ ناشی از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ _ است که با حمایت آمریکا از حکومت پهلوی در طول دوره پهلوی دوم تشدید می‌شود و از سوی دیگر گروهها و نیروهای انقلابی درصدد همین حمایت، نسبت به احتمال بروز کودتا با طراحی آمریکا و غرب به شدت نگران هستند. به نظر می‌رسد که دانشجویان پیرو خط امام از اندیشه‌های غرب‌ستیزانه در گفتمان اسلام‌گرا، گفتمان بومی‌گرایی، ملی‌گرایی و بخصوص از اندیشه‌های چپ‌گرایی تأثیر پذیرفته‌اند و لذا تحت تأثیر همین گفتمان‌ها با اقدامات غرب‌ستیزانه خود، درصدد جلوگیری از سلطه آمریکا در عرصه سیاسی ایران هستند. که نمود بارز آن در اشغال سفارت آمریکا تجلی یافت. دیدگاه دوگانه‌ای نسبت به این بحران اتخاذ شده است، از نظر بین‌المللی، از این اقدام برخلاف عرف دیپلماتیک یاد شده و به شدت محکوم شده است اما از دیدگاه داخلی این اقدام به دلیل سابقه دست داشتن آمریکا در کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ و احتمال همکاری میان شاه و دولت آمریکا برای انجام اقدامی مشابه توجیه شده است. البته این اقدام دارای پیامدهای داخلی و بین‌المللی نیز بوده است. این تحقیق به دنبال بررسی و تحلیل جوانب مختلف این مساله و تأثیرات آن به لحاظ سیاست داخلی و خارجی جمهوری اسلامی ایران است.</p>	

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱-	بیان مسئله	۲
۱-۲-	سوالات تحقیق	۴
۱-۳-	فرضیات تحقیق	۴
۱-۴-	ادبیات تحقیق	۵
۱-۵-	روش تحقیق	۸
۱-۶-	معیار ارزیابی و نتایج مورد انتظار	۸
۱-۷-	تعریف مفاهیم	۹
۱-۸-	سازماندهی	۱۳

فصل دوم: چارچوب نظری

۱-۲-	پیشگفتار	۱۵
۲-۲-	مفهوم گفتمان (لا کلا و موف)	۱۶
۲-۳-	تحلیل گفتمان	۱۸
۲-۴-	تحلیل گفتمان انتقادی	۲۳
۲-۵-	گفتمان، قدرت و حقیقت (فوکو)	۲۵
۲-۶-	گفتمان مدرنیته اروپامحور (غربمحور)	۲۷
۲-۷-	گفتمان مقاومت غرب ستیز (بازیابی هویت)	۳۲
۲-۷-۱-	گفتمان غرب ستیز بومی گرا (مقاومت در برابر غلبه فرهنگی غرب)	۳۴
۲-۷-۲-	گفتمان غرب ستیز چپ گرا (استعمارستیزی، نفی امپریالیسم)	۳۷
۲-۷-۳-	گفتمان غرب ستیز اسلامگرا (نفی سکولاریسم و ناسیونالیسم)	۳۹

فصل سوم: زمینه های ظهور گفتمان غربستیز

۱-۲-	پیشگفتار	۴۵
------	----------	----

- ۲-۲-۲-زمینه های سیاسی آمریکا ستیزی(نماد سلطه ی غرب).....۴۶
- ۲-۲-۱- رقابتهای قدرتهای بزرگ در ایران (روس و انگلیس).....۴۶
- ۲-۲-۲- روابط ایران و آمریکا (اولین تماسها).....۵۰
- ۲-۲-۳- ورود فعال آمریکا به صحنه سیاسی ایران.....۵۴
- ۲-۲-۴- نقش آمریکا در کودتای ۲۸ مرداد.....۵۸
- ۲-۲-۵- تثبیت قدرت از ۲۸ مرداد تا ۴۲ خرداد (افزایش حضور- کاهش محبوبیت).....۶۱
- ۲-۲-۶- ایران و آمریکا بعد از ۴۲ خرداد تا ۱۳۵۵(نفوذ بیشتر- افزایش انزجار).....۶۶
- ۲-۲-۷- فرایند انقلابی(ایجاد دیوار بلند بیاعتمادی).....۶۹
- ۲-۳-۳- زمینه های فکری آمریکاستیزی(نماد فرهنگ غربی).....۷۵
- ۲-۳-۱- گفتمان ملی گرایان.....۷۵
- ۲-۳-۲- گفتمان غرب ستیز چپگرا.....۷۷
- ۲-۳-۲-۱- چریک های فدایی خلق ایران (فدائی انمارکسیست).....۷۷
- ۲-۲-۳-۲- مجاهدینخلق.....۸۱
- ۲-۳-۳-۳- گفتمان بومی گرا (بیدارسازی فرهنگی).....۸۴
- ۲-۳-۳-۱- سید فخرالدین شادمان.....۸۵
- ۲-۳-۳-۲- جلال آل احمد.....۸۷
- ۲-۳-۳-۳- علی شریعتی.....۸۹
- ۲-۳-۳-۴- مهدی بازرگان.....۹۲
- ۲-۳-۵-۵- گفتمان اسلامگرا(جریان سیاسیشدن اسلام).....۹۴
- ۲-۳-۵-۱- احزاب اسلامی.....۹۸
- ۲-۳-۵-۱-۱- جمعیت هیئت های مؤتلفهی اسلامی.....۹۸
- ۲-۳-۵-۱-۲- حزب ملامسلاهی.....۱۰۰
- ۲-۳-۶- مدرنیزاسیون و نارضایتی حاصل از آن.....۱۰۲

فصل چهارم: گفتمانهای تأثیرگذار بر اشغال سفارت

- ۱-۴- پیشگفتار..... ۱۰۷
- ۲-۴- گفتمان بومی گرا (تمایز هویت خودی با هویت دگری) ... ۱۰۸
- ۳-۴- رفتار متناقض آمریکا نسبت به جمهوری اسلامی (ایجاد فضای بیاعتمادی) ۱۱۰
- ۴-۴- تأثیر گفتمان غرب ستیز چپگرا در اشغال سفارت آمریکا ۱۱۲
- ۵-۴- تأثیر گفتمان اسلامگرا در اشغال سفارت آمریکا ۱۱۶
- ۴-۵-۱- سیاست خارجی دولت موقت و واکنش انقلابیون ۱۱۶
- ۴-۵-۲- سیاست داخلی دولت موقت (روابط دولت موقت و نهادهای انقلابی)..... ۱۲۰
- ۴-۵-۲-۱- شورای انقلاب و دولت موقت..... ۱۲۰
- ۴-۵-۲-۲- گفتمان دولت موقت و نهادهای انقلابی..... ۱۲۳
- ۴-۶- ورود (پذیرش) شاه به آمریکا (زمینه ساز تصرف)..... ۱۲۸
- ۳-۷- ملاقات الجزایر (بهبانہ ی تصرف) ۱۳۲

فصل پنجم: پیامدهای گفتمان غربستیزی و نتایج تسخیر

سفارتخانه آمریکا

- ۵-۱- پیشگفتار ۱۳۵
- ۵-۲- نتایج تسخیر سفارت آمریکا ۱۳۵
- ۵-۲-۱- پیامد داخلی ۱۳۵
- ۵-۲-۱-۱- یکدست شدن فضای سیاسی کشور (تسلط انقلابیون) ۱۳۵
- ۵-۲-۱-۲- معرفی آمریکا به عنوان دشمن جمهوری اسلامی ۱۳۷
- ۵-۲-۲- پیامد بین المللی ۱۳۹
- ۵-۲-۲-۱- اقدامات اقتصادی علیه ایران (تحریم اقتصادی) ۱۳۹
- ۵-۲-۲-۲- انزوای سیاسی ایران ۱۴۲
- ۵-۲-۲-۳- اقدامات نظامی ۱۴۳

۱۴۳..... (مأموریت‌نجات) ۱-۳-۲-۲-۵ ماجرای طبس

۱۴۵..... کودتای نوژه ۲-۳-۲-۲-۵

۱۴۷..... تحریک عراق برای حمله به ایران ۳-۳-۲-۲-۵

نتیجه گیری کلی

۱۵۲..... فهرست منابع

۱۵۲..... منابع فارسی:

۱۵۶..... مقالات فارسی

۱۵۷..... سایتها

فصل اول:

کلیات تحقیق

۱-۱- بیان مسئله

مناسبات فرهنگی، اقتصادی و سیاسی بین ایران و آمریکا از سابقه‌ی طولانی برخوردار می‌باشد. از دهه‌ی ۱۳۲۰، بدلیل تغییر سیاست آمریکا و درخواست مقامات ایرانی، این مناسبات افزایش می‌یابد. به‌موازات آن آمریکا با فشار بر اتحاد شوروی و انگلیس در کنفرانس سران متفقین در تهران اعلامیه‌ی تهران را که در آن تخلیه‌ی ایران و استقلال و تمامیت ارضی آن مورد تأکید قرار گرفته بود به‌تصویب می‌رساند. اما علی‌رغم این اقدامات مثبت و کمکهای اقتصادی (اصل ترومن)، حمایت آمریکا از شاه در جریان کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ و بعد از آن، باعث گردید بخش اعظم وجهه و اعتبار خود را نزد ایرانیان از دست بدهد. البته با این حمایت فرصت بسیار مغتنمی برای آمریکا فراهم گردید تا فعالیتهای اطلاعاتی، نظامی و مالی خود را در ایران گسترش دهد.

در طول دهه‌های ۴۰ و ۵۰، گروه کوچکی از روحانیون، روشنفکران مذهبی، بومی‌گرا و گروه‌های چپ به سازماندهی و آماده کردن مقدمات و لوازم سیاسی و ایدئولوژیکی پرداختند. در این میان پیمان کاپیتولاسیون، لایحه انجمن‌های ایالتی و ولایتی و مسأله فلسطین، موجب اعتراض مخالفین حکومت گردید و به این‌صورت نفرت ملت ایران نسبت به قدرتهای مداخله‌گر خارجی بخصوص آمریکا روز به روز افزایش یافت. از جمله مهمترین نمایندگان فکری این گرایش جلال آل‌احمد، علی شریعتی، بنیانگذاران گروه مجاهدین و فداییان، نهضت آزادی و مرحوم مطهری بودند که همگی کم و بیش هوادار تفسیر سیاسی و نوگرایانه‌ای از اسلام و برقراری نظام اجتماعی اسلامی بودند. براین اساس از اواخر دهه‌ی ۱۳۴۰ حرکت‌های چپ‌گرایانه در قالب سازمانهای چریکی، با الگوبرداری از انقلابهای کوبا، نیکاراگوئه، الجزایر تأسیس می‌شوند و تحت تأثیر نظریات وابستگی، توسعه‌نیافتگی و نظام جهانی مبارزات مسلحانه‌ای را علیه شاه به مثابه عامل منطقه‌ای امپریالیسم آمریکا سازمان می‌دهند.

انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷ محصول ائتلاف روشنفکران، نیروهای ملی‌گرا و چپ، سنت‌گرایان روحانیت، نیروهای مختلف سیاسی و اقتصادی (تجار، بازار) بود که همگی بر سر دگرگونی نظام سیاسی موجود به

توافق رسیدند. بعد از انقلاب نیز تمامی موضع‌گیری‌ها بر علیه غرب و غرب‌گرایی و در رأس آن آمریکا باعث گردید روابط ایران و آمریکا روز به روز بیشتر به سردی بگراید. حضور این گروه‌ها و علی‌الخصوص رهبر انقلاب در صحنه و افشای بیش از پیش نقش آمریکا در تشدید وابستگی کشور از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ به بعد، بر تنفر مردم نسبت به آمریکا به عنوان حامی اصلی محمدرضا شاه افزود و آمریکا به‌عنوان نماد امپریالیسم معرفی شد. سخنرانی شدیدالحن وی علیه آمریکا، حربه مؤثری در اختیار مخالفان آن کشور در ایران قرار داد. در واقع «مسأله شاه» بهانه ماجرای دیرپای تسخیر سفارت آمریکا بود. ملاقات و مذاکرات برخی از مقامات آمریکایی با شاه، از نظر رهبران انقلابی ایران خطری جدی تعبیر می‌شد و ایالات متحده را در اذهان ایرانیان به یکی از دشمنان فرضی انقلاب تبدیل کرده بود. اگر ماجرای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ تکرار می‌شد؟ چنین پرسش اساسی سوءظن شدیدی را نسبت به آن کشور افزایش داد. از طرف دیگر تلاش دولت موقت برای عادی جلوه دادن موضوع، سوءظن شدیدی را نسبت به وی به‌وجود آورد.

در این میان که اختلافات فکری و سیاسی نهادهای انقلاب از یک‌سو و دولت موقت از سوی دیگر شروع گردیده بود و دیدار بازرگان و وزیر امور خارجه وی، با برژینسکی فرصت مناسبی برای دانشجویان مهیا کرد تا نقشه‌ی خود را عملی کنند و بنا به اظهار نظر خودشان، با یک اقدام، آخرین ضربه را بر پیکر دولت بازرگان وارد کردند و لذا در یک اقدام سازمان‌یافته روز ۱۳ آبان ۱۳۵۸، جوانان دانشجو که خود را «دانشجویان پیرو خط امام» نامیدند سفارت آمریکا در تهران را به تصرف خود درآوردند.

این حرکت از سوی رهبر انقلاب، انقلاب دوم نامیده شد اما از سوی دیگر شورای امنیت این اقدام را محکوم کرد و خواستار آزادی گروگانها گردید. لذا می‌بایست آمریکا یک سناریوی اجرایی برای رفع بحران تدوین می‌کرد. تحریم اقتصادی؟... محاصره دریایی؟... و یا حمله مستقیم نظامی به خاک ایران؟...

۲-۱- سوالات تحقیق

سوال اصلی:

زمینه‌ها و عوامل فکری_ سیاسی تاثیرگذار بر تسخیر سفارت آمریکا از جانب دانشجویان پیرو خط امام و پیامدهای سیاسی این اقدام به لحاظ داخلی و بین‌المللی چه بوده است؟

سوالات فرعی:

۱- آیا بین دیدگاه روشنفکران مختلف دهه ۴۰ و ۵۰ و دانشجویان اشغال کننده سفارت آمریکا ارتباطی وجود دارد؟

۲- آیا خاطره جمعی انقلابیون ایران نسبت به نقش آمریکا در کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ و تثبیت حکومت پهلوی تأثیری در نظر و عمل دانشجویان اشغال کننده سفارت آمریکا داشته است؟

۳- تأثیر گفتمانهای مختلف اسلام‌گرا، بومی-گرا، ملی‌گرا و چپ‌گرا بر عملکرد دانشجویان چگونه بوده است؟

۳-۱- فرضیات تحقیق

فرضیه اصلی

گفتمان بومی‌گرا، اسلام سیاسی، گفتمان چپ و ملی‌گرا و همچنین بی‌اعتمادی به آمریکا از عمده زمینه‌ها و دلایل تاثیرگذار در اشغال سفارت آمریکا بوده که پیامد سیاسی آن غلبه گفتمان اسلام‌گرا و تقابل با غرب می‌باشد.

فرضیه‌های فرعی

۱- روشنفکران مختلف بومی‌گرا، ملی‌گرا، چپ‌گرا و اسلام‌گرای منتقد و مخالف سیاستهای حکومت پهلوی در شکل دادن به نظریه و عمل غرب‌ستیزانه و آمریکاستیزانه اشغال‌کنندگان سفارت آمریکا تاثیرگذار بوده است.

۲- نقش آمریکا در کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ و پیروی حکومت پهلوی از سیاستهای آمریکا در منطقه خاورمیانه از عوامل تأثیرگذار بر بی‌اعتمادی عمیق انقلابیون نسبت به آمریکا و سیاستهای احتمالی آن در حمایت از سران حکومت و یا اقدام به کودتایی دیگر به نفع آنها بوده است.

۱-۴- ادبیات تحقیق

از زمان تسخیر سفارت آمریکا در ایران، کتابها، مقالات، سمینارها و... بسیاری درباره بررسی دلایل تسخیر سفارت آمریکا، هم در داخل و هم در سطح بین‌المللی مورد توجه قرار گرفته و نویسندگان بسیاری از دیدگاههای خاص خود و با در نظر گرفتن بخشی از واقعیت که مدنظرشان بوده، به این مقوله پرداخته‌اند و بسیاری از این تألیفات نیز تحت تأثیر نگاههای متعصبانه نویسندگان نگاشته شده‌اند. از این رو منابعی که مستقیماً به بسترهای فکری و سیاسی پردازد وجود ندارند و بیشتر دلایل بعد از انقلاب را مورد تأکید قرار داده‌اند. اما منابع جانبی در این رابطه بسیار است که در برخی موارد به صورت جداگانه بسترهای سیاسی و فکری را مورد بررسی قرار داده است. که ما در اینجا به چند مورد اکتفا می‌کنیم:

- کتاب «تحولات سیاسی اجتماعی بعد از انقلاب اسلامی در ایران» جلد اول، نویسنده؛ یحیی فوزی:

در این مجموعه که در دو جلد تدوین شده است، ابتدا به عنوان پیش درآمد، اشاره‌ای به علل و عوامل رخداد انقلاب در ایران شده است که در آن ضمن مروری بر رهیافتهای مختلف در مطالعه انقلاب اسلامی با تأکید بر قوت رهیافتهای تلفیقی، به مطالعه عوامل ساختاری و اداری در رخداد انقلاب پرداخته شده است و در این ارتباط ضمن بررسی مشکلات ساختار سیاسی، اقتصادی و فرهنگی به عنوان بسترهای مهم زمینه‌ساز انقلاب در ایران به عوامل ارادی همچون نقش امام خمینی به عنوان رهبرانقلاب، نقش ایدئولوژی تشیع، نقش بسیج مردمی، نقش گروهها و جریان‌های سیاسی اشاره شده است. همچنین در ادامه در بخش اول تحت عنوان نحوه تکوین نظام جدید سیاسی بعد از انقلاب، به بررسی نحوه تکوین قانونی نظام جدید سیاسی

پرداخته شده است و چالشهای موجود درباره‌ی تعیین نوع نظام سیاسی و تدوین قانون اساسی مورد بحث قرار گرفته است. در بخش دوم نیز به بررسی صفبندی نیروهای سیاسی بعد از انقلاب و وقایع مهم دوران-گذار، یعنی دوران حاکمیت شورای انقلاب و دولت موقت پرداخته است.

-کتاب «روشنفکران ایرانی و غرب» نویسنده؛ مهرزاد بروجردی، ترجمه؛ جمشید شیرازی:

اصل این کتاب به زبان انگلیسی به چاپ رسیده است و به عنوان پایان نامه دکترای آغاز شد. گرایش نظری این پژوهش در فصل نخست کتاب به مفاهیم کلیدی دیگر بود، شرقشناسی، شرقشناسی وارونه، و بومی‌گرایی مورد بحث قرار گرفته است. در فصل‌های بعد به بررسی جایگاه روشنفکران و ستیزه‌جویان مذهبی، اهمیت و جایگاه روشنفکران بومی‌گرا در دستیابی به هویت بومی، و همچنین به گفتمان فلسفی و سیاسی روحانیون پرداخته است که در تلاش برای به وجود آوردن یک آلترناتیو اسلامی به برخاستن ندهایی به هواداری از اصالت انجامید. نویسنده در این کتاب به اندیشه‌ها و کردار روشنفکران غیرمذهبی و روشنفکران مذهبی غیرروحانی می‌پردازد و استدلال می‌کند که آنچه در محفل‌های فکری ایران رواج داشته است بحثی بومی‌گرایانه بود که به مراتب فریه‌تر از اسلام شیعی همه‌جانبه و فراگیرتر بود.

-کتاب «شکل‌گیری انقلاب اسلامی» نویسنده؛ محسن میلانی، ترجمه؛ مجتبی عطارزاده:

این کتاب، تحلیلی جامع از علل داخلی و خارجی و پیامدهای انقلاب اسلامی ارائه می‌دهد و به توصیف چگونگی و چرایی سرنگونی رژیم به ظاهر شکست‌ناپذیر محمدرضا شاه می‌پردازد. نویسنده در این کتاب دیدگاه‌های جدیدی در باب عوامل و پیامدهای عمیق انقلاب اسلامی ایران ارائه می‌دهد. وی با استناد به ده-ها مورد از مصاحبه‌های اختصاصی خود با مقام‌های سیاسی که با مسائل درگیری مستقیم داشته‌اند، تجزیه و تحلیل جالبی از پویاها و ویژگی‌های سیاست جناحی در ایران به عمل آورده است.

- کتاب «شیر و عقاب» نویسنده: جیمز ابیل، ترجمه؛ فروزنده برلیان:

در این کتاب که نویسنده از اولین تماسها بین ایران و آمریکا شروع می کند، نویسنده اشاره می کند که در تلاش است داستان را همانگونه که در طی سفرهایی با دامنه گسترده به گوشه های گوناگون ایران داشته، بازگو کند. چون هرگونه تفسیری ممکن است با مخالفت کسی، در جایی از این دو کشور روبرو شود. البته همانطور که مترجم نیز متذکر می شود، اکثر تحلیل های نویسنده بسیار ارزنده است و جا دارد در تحلیلها و تصمیم گیری های سیاسی در کشور ما، در نظر گرفته شود، ولی پروفیسور بیل نیز همانند غالب کسانی که مردم را کمی خزف می پندارد، سعی داشته است، خوانندگان آمریکایی کتاب را تا حد امکان شیر فهم کند، بدین سبب در کتاب بارها سخن را به درازا و حاشیه پردازی می برد. براین اصل در کتاب، گاه با مطالبی روبرو می شویم که بی شباهت به اخبار اجتماعی مجلات پیش پا افتاده نیست.

- کتاب سیاست خارجی ایران در عصر پهلوی، مهدوی:

این کتاب سیاست خارجی ایران از زمان روی کار آمدن رضاشاه تا سقوط محمدرضاشاه تا سال ۱۳۵۷ را مورد بررسی قرار می دهد. بعد از توضیح اجمالی سیاست خارجی در زمان رضاشاه، به چگونگی ورود آمریکاییان در ایران طی جنگ دوم جهانی می پردازد. نویسنده سیاست خارجی ایران بعد از ۲۸ مرداد ۳۲ را با عنوان وابستگی به بلوک غرب مورد بررسی قرار می دهد. نویسنده معتقد است شاه پس از کودتای ۲۸ مرداد، گمان می کرد با نادیده گرفتن تاراج نفت، قرارداد رژییم زیر چتر حمایت آمریکا، استخدام مشاوران آمریکایی و اعطای مصونیت دیپلماتیک، خواهد توانست برای رژییم خود پشتوانه محکمی فراهم سازد، غافل از اینکه عدم اعتنا به خاسته های مشروع ملت، باعث می شود دیر یا زود محکوم به فنا باشد.

۱-۵- روش تحقیق

پژوهش حاضر به دنبال یافتن زمینه‌ها و عوامل دخیل در شکل‌گیری بسترهای فکری-سیاسی دانشجویان می‌باشد. تمامی پدیده‌های سیاسی از نهادها و سازمان‌ها گرفته تا رخدادها، وقایع و رفتارها بر-اساس استنتاج و یافتن ارتباط علی با زمینه‌ها و بسترهای اجتماعی مشخصی که یک پارادایم می‌پذیرد و تعریف می‌نماید، تحلیل می‌گردند. براساس یک چارچوب فکری است که مولفه‌های اجتماعی از جهت ارتباط با مولفه‌های سیاسی معنادار می‌گردند و جایگاه و نقش آن‌ها مشخص می‌شوند. لذا پژوهش حاضر براساس نظریه تحلیل گفتمان نیازمند بررسی دقیق و مناسب نقش گروه‌های مختلف در تأثیرگذاری بر روند فعالیت-های سیاسی-اجتماعی توده‌ها و علی-الخصوص دانشجویان می‌باشد. در این پژوهش از روش تحلیلی-تاریخی که اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای جمع‌آوری شده است استفاده می‌شود و بیشتر اندیشه‌های فکری دهه‌های ۴۰ و ۵۰ را مورد بررسی قرار می‌دهد هرچند برای روشن شدن موضوع، نگاهی هم به قبل از این دهه‌ها انداخته می‌شود.

۱-۶- معیار ارزیابی و نتایج مورد انتظار

پژوهش حاضر یک دوره بحرانی را مورد بررسی قرار داده است که در پی یافتن ریشه‌های اصلی عوامل موثر بر روند تسخیر سفارت آمریکا بعد از انقلاب اسلامی می‌باشد. از آنجا که این دوره تأثیر بسیار عمیقی بر ادامه روابط دیپلماتیک با ایالات متحده آمریکا داشته است لذا ضرورت انجام چنین پژوهشی برای روشن شدن هرچه بیشتر زوایای گوناگون این موضوع با تأکید بر روابط تاریخی مابین دو کشور لازم و ضروری می‌باشد.

در این پژوهش می‌خواهیم با یک نگاه واقع بینانه به عواملی که براساس تجربه تاریخی، منجر به تسخیر سفارت آمریکا گردید و یک دوره بحرانی را که ۴۴۴ روز به طول انجامید، و در ادامه به قطع روابط دو کشور ایران و آمریکا منتهی گردید اشاره کنیم و امید است براساس یافته‌های این پژوهش با یک نگاه منصفانه و

واقع بینانه به این قضیه، ضمن درک واقعیات موجود خاص آن دوره، شاید قدمی در رفع ابهامات و تناقضات در جهت نزدیکی روابط دیپلماتیک دو کشور برداشته شود.

عوامل تأثیرگذار و موثر در نزدیکی دیدگاهها و نظرات، می‌تواند نوشته‌ها، برگزاری سمینارها، کنفرانسها، نشست‌ها،... با درک موقعیتها و شرایط زمانی خاص آن دوره باشد. از چارچوب کلی این پژوهش چنین بر- می‌آید که بر مبنای تمرکز بر رهیافتهای علمی و همچنین به دور از نگاههای غرض‌آلود درصدد توضیح چرایی به وقوع پیوستن ماجرای تسخیر می‌باشد و شاید بتواند با نگاه به دور از مغرضانه در مسیر دستیابی به راهکارهای جدید در جهت ابهام‌زدایی مؤثر باشد.

۱-۷- تعریف مفاهیم

-**اسلام‌سیاسی:** مفهوم اسلام سیاسی بیشتر برای توصیف آن دسته از جریانهای سیاسی اسلامی بکار می‌رود که خواستار ایجاد حکومتی بر مبنای اصول اسلامی هستند. بنابراین اسلام سیاسی را می‌توان گفتمانی بشمار آورد که گرد مفهوم مرکزی «حکومت اسلامی» نظم یافته است. در این گفتمان از تعبیرهای اسلامی برای تبیین و توضیح وضعیت سیاسی جامعه استفاده می‌شود و بازگشت به اسلام و تشکیل حکومت اسلامی تنها راه حل بحرانهای جامعه معاصر به شمار می‌آید. به این ترتیب تشکیل حکومت اسلامی و اجرای شریعت، هدف اصلی و اولیه اسلام‌گرایان می‌باشد. اسلام‌سیاسی در مواجهه با چالشهای قرن ۲۰ و ۱۹ میلادی با تحولاتی در معرفت و نوع نگاه خود نسبت به تمدن غرب روبه‌رو شده است. گفتمانهای اسلام‌سیاسی، برخلاف بنیادگرایان و سنت‌گرایان، مدرنیته را بطور کامل نفی نمی‌کنند بلکه می‌کوشند تا اسلام را با جامعه مدرن سازگار نشان دهند. در واقع اسلام‌سیاسی در پی ایجاد نوعی جامعه مدرن اسلامی است که در کنار بهره‌گیری از دستاوردهای مثبت تمدن غرب، از آسیب‌های آن به دور باشد. اسلام‌گرایان می‌خواهند اسلام را از نقطه مرکزی درون گفتمانهای اجتماعات مسلمین به دال برتر تبدیل کند و طرح‌اسلام‌گرایی اساساً مصمم است که از اسلام به عنوان دال برتر، در نظم سیاسی استفاده کند و اسلام نقطه وحدت دهنده

به فعالیت‌های گفتمانی آن‌ها می‌شود. اسلام‌گرایی که اساسا در واکنش به جهان‌بینی و ایدئولوژی‌های مدرن شکل گرفت، خود پدیده‌ای متأخر و معاصر می‌باشد. جریان اسلام‌سیاسی به رهبری اندیشمندان و عمل-گرایان مسلمان در دوران معاصر بویژه پس از فروپاشی نظام دوقطبی از جمله محورهای چالش برانگیز و دستور کار نظم نوین جهانی بوده است. اسلام‌گرایی در وجوه مختلف ایدئولوژی، فرهنگی، امنیتی و راهبردی مرکزیت سیستم سرمایه‌داری لیبرال غربی را به چالش فراخوانده است. اسلام‌گرایی گفتمانی است که تلاش می‌کند اسلام را در مرکز نظام سیاسی قرار دهد. اسلام‌گرایی طیفی از رویدادها از پیدایش یک ذهنیت اسلامی گرفته تا تلاشی تمام عیار برای بازسازی جامعه مطابق با اصول اسلامی را در بر می‌گیرد. کسانی هستند که تأسیس نظام اسلامی را ملتزم دخالت در امور همگانی و قلمرو دولت می‌بینند.

-**بومی‌گرایی:** بومی‌گرایی را در گسترده‌ترین معنا می‌توان به عنوان آموزه‌ای تعریف کرد که خواستار باز-آمدن، بازآوردن، یا ادامه‌ی رسوم، باورها، و ارزش‌های فرهنگی بومی است. بومی‌گرایی در باورهای عمیقی چون مقاومت در برابر فرهنگ غیرپذیری، ارج نهادن به هویت اصیل و راستین قومی خویش، و آرزوی بازگشت به سنت فرهنگی آلوده نشده بومی ریشه دارد. بومی‌گرایی به تبلیغ این ایده‌ی بدیع می‌پردازد که باید این روایت‌های بلندپروازانه و سرمشقها را رها کرد، برانداخت، وارونه ساخت و درنوردید. بومی-گرایی مولود شرایط رقت‌بار استعماری و فضای پر مشقت دوران استعمارزدایی پس از جنگ دوم جهانی است، این مکتب بیانگر واکنشی فرهنگی ست و مشتاق آن بودند که بر سر استقلال تازه‌یافته‌ی خویش تأکید ورزند. هواداران بومی‌گرایی مصر بودند تا به بنده-گی فکری خویش پایان بخشند و حلقه‌های زنجیر حقارتی را که برای سالیان سال برگردن آنها بسته شده بود بدرند. رهاشدن از قیده‌های روانی استعمار پیش شرط لازم برای دستیابی به یک هویت اصیل تلقی می‌شد. روانشناسان عقیده دارند که در زمانهای بحرانی جستجو برای دست آوردن هویت، چه در سطح فردی و چه در سطح جمعی، به یک معضل آگاهانه و گریزناپذیر مبدل می‌شود. بومی‌گرایی به طور کلی حامی تولید و مصرف محصولات بومی، بومی بودن کنترل دولت، و ترویج تاریخ بومی، هویت بومی و فرهنگ بومی است. بومی‌گرایی می‌تواند در تضاد با منطقه‌گرایی (سیاست و دولت

مرکزی) باشد و متضاد آن را می‌توان در حکومت متمرکز یافت. بومی‌گرایی از همان آغاز، خود را چیزی بیش از یک پاسخ صرفاً سیاسی به استعمار معرفی کرد. بومی‌گرایی، به عنوان مظهر ناسیونالیسم فرهنگی دوران پس از استعمار، در جهت به وجود آوردن یک قطب شناخت‌شناسی مخالف اروپامداری نیز تلاش می‌کرد. نقد امپریالیسم و استعمار، راه را برای متهم ساختن نظریه‌های علوم اجتماعی غربی هموار کردند. هواداران بومی‌گرایی، تحت لوای اصالت بخشیدن و اهلی کردن، تاریخ‌مندی و جهان‌شمولی و نیز خود-شیفتگی رهیافت‌های علوم اجتماعی غربی را به زیر سؤال کشیدند. آنان هشدار دادند که باید در برابر اندیشه‌ها، مفاهیم، و نظریه‌های علوم اجتماعی غربی، که ظاهری جهان‌شمول به آنها داده شده، گوش به زنگ بود و به وقت لزوم پرده از رخسار آنها برداشت. این تلاشها که در جهت محدود کردن و از مرکزیت انداختن شیوه‌های دانش و اندیشه‌ی غربی صورت گرفت فوق‌العاده مهم بود.

-سلطه‌جویی آمریکا: کشورهای سلطه‌گر در جستجوی روابط سلطه‌گرانه با کشورهایی هستند که از نظر استراتژیکی مهم-اند، از جمله کشورهایی که در نزدیکی مرزهای آنان و یا در نزدیک مرزهای متحدان یا رقیبان آنان، قرار دارند، یا کشورهایی که دسترسی به راههای حیاتی حمل و نقل دریایی، و نیز کشورهایی که منابع عمده‌ای از مواد خام دریایی را دارا هستند. نوعاً یک دولت سلطه‌پذیر برای دستیابی به کمک اقتصادی، کمک امنیتی، و کسب حمایت برای رویارویی با دشمنان داخلی یا خارجی، وارد روابط سلطه‌آمیز می‌شود. همچنین امکان دارد که انگیزه‌های درجه دوم گوناگونی برای ورود به روابط سلطه‌آمیز وجود داشته باشد. امکان دارد که دولت سلطه‌گر درصدد برآید که دیدگاههای ایدئولوژیکی خود را گسترش دهد و یا زمینه‌های پشتیبانی برای خود را در صحنه‌های بین‌المللی مانند سازمان ملل متحد افزایش دهد. البته این روابط سلطه‌آمیز، پس از برقراری ممکن است منجر به انواع کنش‌ها و واکنش‌ها نیز بشوند. ممکن است تماسهای شخصی که از راه این روابط انجام می‌پذیرند، منجر به پیوندهای بازرگانی، آموزشی، یا فرهنگی افزونتر میان دو کشور شوند. این روابط، احتمالاً مایه‌ی تقویت آگاهی عمومی نسبت به روابط سلطه‌پذیر شده و غالباً پیامدهای ناگواری در بردارند. حفظ ثبات سیاسی در کشور تحت سلطه، غالباً برای کشور سلطه-